

Examen VWO

2017

tijdvak 1
vrijdag 12 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Dit examen bestaat uit 28 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met de geschiedenis van de Noord-Poolse stad Szczecin (in het Duits: Stettin):

- 1 De industrialisatie kwam in de regio op gang. Er werd een spoorlijn aangelegd tussen Szczecin en Berlijn.
- 2 De opbloeiende handel tussen de steden in West-Europa en steden in het Oostzeegebied was gunstig voor Szczecin. De stad trad toe tot het handelsverbond van de Hanze en groeide uit tot een belangrijke handelsstad.
- 3 Nadat het leger van de Sovjet-Unie Szczecin veroverde, werd de stad samen met andere gebieden in het oosten van Duitsland toegewezen aan Polen.
- 4 Evenals in andere Poolse steden braken er in Szczecin stakingen uit, die uiteindelijk leidden tot het verdwijnen van het communistische bewind en tot vrije verkiezingen in Polen.
- 5 In het Duitse Rijk brak oorlog uit tussen katholieke en protestantse vorsten. Veel Europese staten mengden zich in de strijd, waarbij Zweden Szczecin veroverde en bijna een eeuw lang bezet hield.
- 6 Slavische stammen verzetten zich tegen de Duitse bisschop Otto van Bamberg. Er kwam daardoor een voorlopig einde aan de pogingen het gebied rond Szczecin te bekeren tot het christendom.

- 2p 1 Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

In de Atheense stadstaat werd gebruikgemaakt van het ostracisme, het schervengericht. Eén keer per jaar kon de volksvergadering besluiten om dit schervengericht te houden. De leden van de volksvergadering krasten daarbij de naam van een politiek leider van wie zij af wilden op een potscherf. Degene tegen wie de meeste stemmen werden uitgebracht, werd voor tien jaar verbannen uit Athene.

Naar aanleiding hiervan kom je tot de bewering dat het ostracisme de Atheense democratie zowel kon beschermen als verzwakken.

2p 2 Ondersteun beide delen van de bewering met een argument.

Gebruik bron 1.

Deze bron beschrijft twee manieren waarop de consolidatie van het Romeinse imperium plaatsvindt.

2p 3 Geef aan welke twee manieren dat zijn.

Prehistorie en oudheid

bron 1

In 47 na Christus wordt Domitius Corbulo benoemd tot gouverneur van de Romeinse provincie Germania Inferior, waar het op dat moment erg onrustig is. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus schrijft daarover:

In diezelfde tijd vielen de (Germaanse) Chauci (...) onder leiding van Gannascus de provincie binnen. Deze man was afkomstig uit de stam van de Canninefaten, had lang in onze hulptroepen gediend, was toen gedeserteerd en had, na zich meester te hebben gemaakt van enige lichte vaartuigen, roofovervallen gepleegd langs de kust van Gallië. (...) Corbulo trok intussen goed voorbereid de provincie in (...). Nadat hij de vloot van de vijand tot zinken had gebracht, Gannascus had verdreven en de orde had hersteld, begon hij met de herinvoering van de vroegere discipline onder de legioenen, die de ontberingen van het soldatenleven waren ontwend en alleen nog aan buit dachten. (...) De schrik die hij veroorzaakte, trof zowel zijn eigen troepen als de vijand. Onze mannen kregen nieuwe moed; de barbaren verloren hun trots. De Friezen, die vijandig en verraderlijk waren geweest sinds hun eerdere opstand, gaven gijzelaars (als onderpand) en vestigden zich in gebieden die Corbulo aan hen toewees. Ook gaf hij hun een senaat, magistraten en wetten. Om ervoor te zorgen dat zij zouden blijven gehoorzamen, bouwde hij een fort.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

Een conclusie:

Uit deze bron blijkt dat de Frankische edelen de Noorman Rollo onschadelijk proberen te maken door hem op te nemen in de politieke en culturele structuur van het Frankische rijk.

- 4p **4** Licht deze conclusie toe door, telkens met een voorbeeld uit de bron, te laten zien dat:
- geprobeerd wordt Rollo op te nemen in de politieke structuur van het Frankische rijk en
 - geprobeerd wordt Rollo op te nemen in de culturele structuur van het Frankische rijk en
 - de opzet van de edelen in politiek opzicht minder geslaagd is en
 - de opzet van de edelen in cultureel opzicht succesvoller is.

Gebruik bron 2.

Een gegeven:

Deze kroniek is geschreven in de abdij van St. Denis, die in de elfde eeuw onder sterke invloed komt van het Franse koningshuis van de Capetingen. Door dit gegeven ga je twifelen aan de betrouwbaarheid van de weergave van het optreden van koning Karel in de bron.

- 2p **5** Leg met een voorbeeld uit de bron uit, dat door dit gegeven je twijfel terecht is.

De middeleeuwen

bron 2

In 911 valt de Noorman Rollo het West-Frankische rijk binnen en vestigt zich in Normandië. Karel de Eenvoudige, de koning van het West-Frankische rijk uit de familie van de Karolingen, moet dit probleem oplossen. Hij werkt daarbij samen met hertog Robert, de stamvader van het Franse koningshuis van de Capetingen. De Capetingen nemen aan het einde van de tiende eeuw de macht over van de Karolingen.

De gebeurtenissen rond de inval van Rollo staan beschreven in een kroniek uit de elfde eeuw uit de abdij van St. Denis (Frankrijk):

De koning was eerst van plan de provincie Vlaanderen aan Rollo te geven, maar de Noorman wees dat van de hand omdat hij Vlaanderen te drassig vond. Rollo weigerde vervolgens de voet van de koning te kussen toen die hem het hertogdom Normandië schonk. "Diegene die zo'n geschenk ontvangt moet de voet van de koning kussen," zei de bisschop tegen hem. "Nooit," antwoordde Rollo, "ik buig mijn knie voor niemand en kus niemands voet." Maar de aansporingen van de Franken brachten hem ertoe om één van zijn krijgers te bevelen in zijn plaats de voet te kussen. De man pakte de voet van de koning en bracht die aan zijn lippen, de voet kussend zonder zich te buigen, waardoor de koning achterover tuimelde. Er klonk luid gelach en er ontstond grote commotie onder de toeschouwers.

Koning Karel en Robert, hertog van de Franken, de hertogen en edelen, de bisschoppen en de abten bonden zich aan Rollo met de eed van het katholieke geloof, waarbij ze zwoeren, op hun leven en hun lichamen en op de eer van het koninkrijk, dat hij het land mocht bezitten en dat het naar zijn erfgenamen over zou gaan van generatie op generatie tot in de eeuwigheid. Toen deze zaken tot ieders tevredenheid waren uitgevoerd, keerde de koning met een goed humeur terug naar zijn domeinen. Rollo ging met hertog Robert naar Rouen.

In het jaar van Onze Heer 912 werd Rollo gedoopt in het heilige water in de naam van de Heilige Drie-Eenheid door Franco, de aartsbisschop van Rouen. Rollo eerde eerbiedig God en de Heilige Kerk met zijn geschenken. De heidenen die zagen dat hun aanvoerder nu een christen was geworden, lieten hun afgoden in de steek en bekeerden zich en wilden zonder uitzondering worden gedoopt. Intussen organiseerde hertog Robert een prachtige huwelijksplechtigheid waarin Rollo volgens de christelijke rituelen huwde met Gisela, de dochter van de koning.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

Een interpretatie:

Het beleid van Hendrik VIII zoals dit uit de bron naar voren komt, sluit aan bij het beleid dat koningen al in de middeleeuwen voeren.

- 4p **6** Leg met twee kenmerkende aspecten van de late middeleeuwen uit, dat er continuïteit bestaat tussen dit middeleeuwse beleid en het beleid van Hendrik VIII.

Gebruik bron 4.

Dit document wordt gezien als een belangrijke bron voor de voorgeschiedenis van de Opstand.

- 4p **7** Ondersteun deze visie door:
- met een maatregel uit de bron te laten zien in welk opzicht Margaretha afwijkt van de godsdienstpolitiek van Filips II en
 - de aanleiding te noemen die haar tot deze beleidswijziging bracht en
 - aan te geven welk onbedoeld gevolg op korte termijn deze Moderatie in de Nederlanden had en
 - de maatregel te noemen waarmee Filips II duidelijk maakte dat hij het beleid van Margaretha afwees.

Gebruik bron 5.

In deze discussie tussen Coornhert en Van der Laen komt een oorzaak naar voren van het uiteenvallen van de Pacificatie van Gent.

- 2p **8** Leg uit welke oorzaak dat is.

Gebruik bron 5.

In de beginjaren van de Opstand droeg Willem van Oranje zijn opvatting uit over de godsdienstpolitiek die gevoerd moest worden.

- 2p **9** Leg uit wiens opvatting over de godsdienstpolitiek beter aansluit bij die van Willem van Oranje, de opvatting van Coornhert of die van Van der Laen.

In september 1579 verzocht Günther van Schwarzburg de Staten-Generaal de schulden voor hun rekening te nemen die hij had gemaakt om een groep ruiters in te huren voor het leger van de opstandelingen. Toen in januari 1581 de Staten-Generaal hierover nog geen beslissing hadden genomen, weigerde Willem van Oranje de afgevaardigden uit de vergaderzaal te laten vertrekken, totdat zij hadden ingestemd met het verzoek.

Bij deze gebeurtenissen passen twee uitspraken:

- 1 Willem van Oranje verzette zich met zijn optreden tegen de manier waarop de besluitvorming in de opstandige gewesten tot stand komt.
- 2 De reactie van Willem van Oranje op het conflict rond Günther van Schwarzburg kan verklaard worden vanuit de functie van Willem van Oranje.

- 2p **10** Ondersteun beide uitspraken met een verschillend historisch argument.

Twee gegevens:

- 1 In 1630 veroverde de Nederlandse West-Indische Compagnie (WIC) de stad Recife in Brazilië op de Portugezen. Rondom de stad lagen veel suikerplantages.
- 2 In 1637 veroverde de WIC het fort Elmina aan de kust van het huidige Ghana op de Portugezen.

Beide veroveringen waren onderdeel van het 'Grand Desseyn', een samenhangend project van de Republiek om de economie van Portugal (toen onderdeel van het Spaanse rijk) te ondermijnen.

- 3p 11 Noem het **politieke** doel van het 'Grand Desseyn' en leg uit dat de verovering van Recife de inname van Elmina nodig maakte om het 'Grand Desseyn' te doen slagen.

Gebruik bron 6.

In dit bronfragment komen de ideeën van de Franse filosoof Diderot naar voren.

- 3p 12 Licht dit toe door, telkens met een verwijzing naar de bron:
- uit te leggen tot welke stroming in de Verlichting Diderot gerekend kan worden en
 - aan te geven dat Diderot inspirator zal zijn geweest voor abolitionisten.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

Malesherbes is het voor een deel eens met de kritiek op het regime in zijn tijd, maar blijft tegelijkertijd de koning steunen.

- 3p 13 Ondersteun deze interpretatie door:
- aan de bron twee kritiekpunten op het regime te ontleen die passen bij ideeën van de Verlichting en
 - met de bron aan te geven dat Malesherbes vooruitloopt op de grondwet van 1791.

Gebruik bron 8.

Een interpretatie:

De standpunten van de Vaderlandsche Sociëteit zijn beïnvloed door de ideeën van de Jacobijnen.

- 4p 14 Licht deze interpretatie toe door twee ideeën van de Jacobijnen te noemen en elk idee te verbinden met een standpunt van de Vaderlandsche Sociëteit uit de bron.

Vroegmoderne tijd

bron 3

Tussen 1529 en 1534 neemt het Engelse parlement op initiatief van koning Hendrik VIII een reeks maatregelen die ertoe leiden dat de Kerk van Engeland zich afscheidt van de Rooms-Katholieke Kerk. Regelmatig roept Hendrik groepjes afgevaardigden van de *commons* (de lage adel en burgers) bij zich om hen te overtuigen van zijn standpunt, zoals op 10 mei 1532:

Geliefde onderdanen,
Wij dachten dat de geestelijken van ons koninkrijk geheel en al onze onderdanen waren. We zijn echter tot het besef gekomen dat zij maar half onze onderdanen zijn, of zelfs nauwelijks onze onderdanen. Alle prelaten¹⁾ leggen immers tijdens hun wijding een eed af aan de paus, die duidelijk in tegenspraak is met de eed die zij aan ons afleggen, zodat ze daarom zijn onderdanen lijken te zijn en niet de onze.

noot 1 hoge geestelijken zoals bisschoppen en abten

bron 4

In 1566 vaardigt landvoogdes Margaretha van Parma een Moderatie (matiging) van de ketterplakaten uit:

En aangaande alle andere kettters, behalve predikanten, wederdopers en zij die opnieuw in ketterij zijn vervallen, van welke sekte ook (...). Waarbij aangemerkt wordt dat velen van hen zeer dikwijls vallen in dwaling door simpelheid, onwetendheid en wankelbaarheid door ouderdom en omstandigheden en door verleidingen die predikanten met kwade opzet gebruiken. Daarom willen wij wat matiging aanbrengen op onze oude plakaten: (...) iedereen die, hoewel zij gevangen mochten zijn voor het strafbaar feit van ketterij of voor overtreding van de plakaten, onderwezen zijn van de waarheid en weer de religie aanhangen en terugkomen op hun dwaling, zullen de eerste keer gratie hebben en vergiffenis krijgen op voorwaarde dat zij de dwaling openlijk afzweren. Maar indien zij volharden, zullen zij verbannen worden en gedwongen om terstond te vertrekken uit onze Landen van Herwaerts Over (de Nederlanden), behoudende nochtans hun goederen.

bron 5

In 1579 publiceert de katholieke geleerde Dirk Coornhert in een politiek geschrift een gesprek dat hij heeft met Nicolaas van der Laen, een van de calvinistische burgemeesters van Haarlem:

- Coornhert: Niet alleen ik, maar iedereen heeft het tot nu toe zo begrepen dat met de Pacificatie van Gent alle Nederlanders vrijheid van geweten hebben verworven.
- Van der Laen: Zo is het goed begrepen: men heeft vrijheid van geweten verworven. Maar is dat hetzelfde als dat aan iedereen het geloof en de uitoefening daarvan zijn toegestaan, zoals men maar wil? Zo vat ik dat zeker niet op!
- Coornhert: Zo vat ik dat wel degelijk op! Tenzij men wil zeggen dat men door de Pacificatie van Gent alleen in naam een vrijheid heeft verworven, maar niet werkelijk.
- Van der Laen: Nu mag toch ook iedereen ongestraft geloven wat hij wil?
- Coornhert: Dat mocht van tevoren ook. Wie had het kunnen beletten? Noch keizer, noch koning, noch paus, noch kardinaal, noch de inquisitie, noch wie dan ook. Als wij nu niet meer vrijheid hebben dan de vrijheid die we al hadden: welk voordeel brengt ons de Pacificatie van Gent dan op dit punt?

bron 6

In 1771 publiceert ontdekkingsreiziger Louis Antoine de Bougainville een beschrijving van zijn reis naar het eiland Tahiti in de Stille Zuidzee. De Franse filosoof Denis Diderot schrijft als reactie op dit boek een verhaal, waarin De Bougainville wordt toegesproken door een oude Tahitiaan:

Als er een Tahitiaan zou landen op jouw kust en op jullie stenen of in de bast van jullie bomen zou krassen: "Dit land is van de bewoners van Tahiti", wat zou jij dan denken? Jij bent de sterkste, en wat maakt dat uit? Toen wij zo'n armzalig dingetje waar je schip vol mee zit meenamen, schreeuwde je moord en brand en nam je wraak; en tegelijkertijd heb je in je hart al plannen gemaakt om een hele landstreek te stelen! Jij bent geen slaaf, je zou liever sterven dan dat te worden, maar ons wil je wel tot slaven maken! Denk je soms dat een Tahitiaan zijn vrijheid niet weet te verdedigen en daarvoor weet te sterven? De man die je wilt overheersen als was hij een redeloos wezen, die Tahitiaan, is je broeder.

bron 7

In 1788 overweegt Lodewijk XVI om de Staten-Generaal bijeen te roepen. Zijn adviseur, voormalig minister Malesherbes, schrijft hem het volgende:

Wat zijn deze Staten-Generaal die u worden aanbevolen? (...) Ze zijn een bastion van antiek barbarisme, een slagveld waar drie partijen uit hetzelfde volk elkaar komen bestrijden. Ze zijn een botsing van alle belangen met het algemeen belang (...), een middel van ontwrichting, niet een middel van vernieuwing. Neem deze oude structuur voor wat ze is, een ruïne. Alleen de herinnering verbindt ons ermee. Spreek tot de verbeelding van het volk met een staatsinstelling die het zal verrassen en die het zal bevallen. (...) Laat een koning aan het einde van de achttiende eeuw niet de drie standen uit de veertiende eeuw bijeenroepen. Laat hem liever de bezitters van een grote natie, vernieuwd door haar beschaving, bijeenroepen. Een koning die zich onderwerpt aan een constitutie, voelt zich vernederd, maar een koning die een constitutie voorstelt, verwerft zich de grootste roem onder de mensen en hun grootste en blijvendste dankbaarheid.

bron 8

Op 5 juli 1795 sturen leden van de Vaderlandsche Sociëteit van 's-Hertogenbosch de volgende brief aan de burgers van hun stad:

Burgers!

Aangespoord door de afgevaardigde leden uit alle Vaderlandse Sociëteiten (...) hebben wij besloten (de naam van) 's-Hertogenbosch zodanig te veranderen dat (de stad) voortaan Brutus-Bosch¹⁾ zal heten. Wij kennen uw vaderlandse gevoelens en uw afkeer van iedere vorm van tirannie, daarom vertrouwen wij erop dat het uw goedkeuring zal wegdragen en dat u uit eerbied deze geliefde naam ook in zal voeren. Wij verwachten in ieder van u een Brutus te ontmoeten.

noot 1 Brutus was een van de Romeinse senatoren die in 44 voor Christus een moordaanslag pleegden op Julius Caesar, om te voorkomen dat deze zichzelf tot koning zou uitroepen.

Moderne tijd

Gebruik bron 9.

Van Eck legt in dit fragment een verband tussen een maatschappelijk en een politiek vraagstuk van zijn tijd.

- 3p 15 Licht dit verband toe door aan te geven:
- welk motief van de regering voor het voorstel tot kiesrechtuitbreiding Van Eck suggereert en
 - welke sociaaleconomische verandering de achtergrond vormde van dit voorstel en
 - dat de opvattingen van Van Eck passen in een politieke traditie die zich afzet tegen de radicale denkers uit de Verlichting.

Twee samenhangende gegevens:

- 1 Aan het einde van de negentiende eeuw had Engeland een voorsprong op Frankrijk in het in bezit nemen van gebieden in Afrika.
- 2 Bismarck zette zich tijdens de Conferentie van Berlijn in, om de koloniale bezittingen van Frankrijk in Afrika uit te breiden.

- 2p 16 Geef aan waarom de inzet van Bismarck opmerkelijk te noemen was, maar toch paste bij zijn buitenlandse politiek op dat moment.

Gebruik bron 10.

De tekenaar geeft hier een mening weer over de discussie over nieuwe investeringen in de Duitse marine die past bij de politieke achtergrond van *Der Wahre Jacob*.

- 4p 17 Licht dit toe door:
- met twee verwijzingen naar de prent die mening weer te geven en
 - daarmee aan te geven dat deze prent past bij de politieke achtergrond van het tijdschrift *Der Wahre Jacob*.

In 1922 schrijft de vroegere Duitse keizer Wilhelm II over het einde van de Eerste Wereldoorlog:

"Het schijnt het noodlot van Duitsland te zijn dat Duitsers altijd overwonnen worden door Duitsers."

- 3p 18 Noem twee historische gebeurtenissen uit de laatste maanden van de Eerste Wereldoorlog die deze uitspraak ondersteunen en geef aan dat Wilhelm II met zijn uitspraak een visie geeft vanuit het perspectief van de oude elite.

Het Verdrag van Versailles voorzag in de oprichting van de Volkenbond. Deze organisatie streefde naar internationale samenwerking en vrede en veiligheid in de wereld. De Sovjet-Unie werd pas in 1934 toegelaten als lidstaat, nadat vooral Frankrijk daarvoor had gepleit.

3p **19** Geef aan waardoor:

- de Sovjet-Unie aanvankelijk uitgesloten werd van lidmaatschap van de Volkenbond en
- de internationale situatie in 1934 Frankrijk ertoe bracht om te pleiten voor het lidmaatschap van de Sovjet-Unie en
- de Sovjet-Unie na 1939 niet meer aan de verwachtingen van Frankrijk voldeed.

Gebruik bron 11.

De Olympische Spelen van 1936 in Berlijn zijn gebruikt om propaganda te maken voor het nieuwe Duitse bewind. Over het gebruik van deze foto voor dat doel zal het Ministerie van Propaganda gearzeld kunnen hebben.

2p **20** Verklaar deze mogelijke aarzeling door, telkens met een verwijzing naar de bron, aan te geven waardoor deze foto enerzijds wel, maar anderzijds niet geschikt is als nationaalsocialistische propaganda.

Gebruik bron 12.

Een bewering:

Uit de bron blijkt dat de Nederlandsche Oost Compagnie een nationaalsocialistische organisatie is.

3p **21** Toon dit aan met drie nationaalsocialistische ideeën die voorkomen in deze brochure.

Gebruik bron 12.

Na de Tweede Wereldoorlog wil de Nederlandse overheid Rost van Tonningen berechten voor collaboratie met de Duitse bezetter. De brochure van de NOC zou hierbij als bewijs kunnen dienen.

2p **22** Leg uit, met een verwijzing naar de bron, welke aanklacht tegen Rost van Tonningen met deze bron kan worden ondersteund.

De volgende beschrijvingen van het Russische volkslied staan in willekeurige volgorde:

- 1 Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd *De hymne van de Sovjet-Unie*, een lied met een patriotistische tekst, het nieuwe volkslied.
- 2 Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie werd als volkslied *Het Patriottenlied* gekozen totdat de Russisch leider Vladimir Poetin het liet vervangen door het *Volkslied van de Russische Federatie*.
- 3 Het volkslied *God behoede de Tsaar* werd door de communistische revolutionairen verboden vlak na hun machtsgreep.
- 4 Tsaar Alexander I liet het nieuwe volkslied *Gebed van de Russen* componeren om de overwinning op Napoleon te vieren.
- 5 Na de dood van Stalin werd de tekst van het volkslied waarin hij werd bejubeld, geschrapt en was het volkslied alleen nog een melodie.
- 6 Lenin voerde bij de stichting van de Sovjet-Unie de *Internationale* als volkslied in, een strijdlied voor de arbeidersbeweging met versies in vele talen.

- 2p **23** Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik de beschrijvingen uit vraag 23.

Volksliederen worden vaak gebruikt om een politieke boodschap uit te dragen. Bij een grote politieke verandering hoort dan ook een nieuw volkslied.

- 2p **24** Noem voor beschrijving 1 en voor beschrijving 5 de politieke boodschap die ermee werd overgedragen en verklaar bij elk van beide waardoor een nieuw volkslied nodig was.

Eén van de voorwaarden voor deelname aan het Marshallplan die de Verenigde Staten stelden, was dat de deelnemende Europese landen zouden gaan samenwerken bij het afbreken van onderlinge handelsbarrières.

- 2p **25** Leg het verband tussen deze voorwaarde en het politieke doel van het Marshallplan.

Gebruik bron 13.

Stel, bij een presentatie over de Praagse Lente bespreek je deze prent. Er ontstaat discussie over wat Brezjnev in de prent doet met de veters van Dubček: maakt hij ze los of knoopt hij ze juist vast?

- 3p **26** Beredeneer met een historisch argument of Brezjnev de veters van Dubček losmaakt of vastknoopt.

Gebruik bron 14.

In deze prent geeft tekenaar Haitzinger een mening weer over de kernwapenonderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie in de jaren 1970.

2p **27** Leg met een verwijzing naar de prent uit, welke mening dat is.

In de geschiedschrijving over de Koude Oorlog zijn er na 1991 veel nieuwe inzichten ontstaan.

2p **28** Leg uit waardoor deze inzichten na 1991 mogelijk werden.

Moderne tijd

bron 9

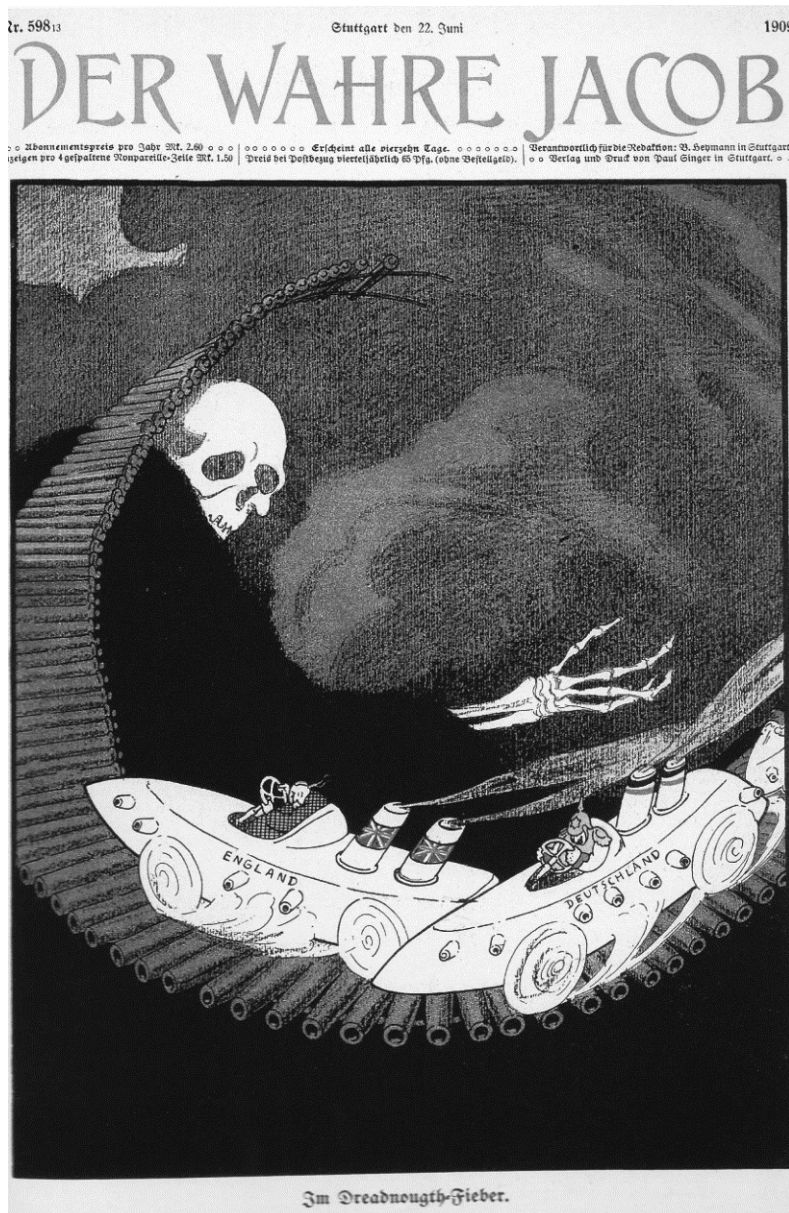
In 1873 dient de Nederlandse regering een wetsvoorstel in om het kiesrecht uit te breiden. Dit wordt in de Tweede Kamer verworpen. Eén van de tegenstemmers, de liberaal Daniël van Eck, schrijft hierover in 1892 in zijn memoires:

Ik ben in principe altijd voor algemeen stemrecht geweest, doch op voorwaarde dat de kiezers zo ontwikkeld waren dat zij rekenschap konden geven van hun stem. (...) Ik achtte het (...) in het algemeen belang zoveel mogelijk dat stelsel te handhaven. De minister Geertsema wilde een uitbreiding tot minderbevoegden tot stand brengen. De vrees voor de vierde stand¹⁾, die later op ieder terrein de maatschappij bedorven heeft, schijnt er toen al in gezeten te hebben. Ik heb dat wetsvoorstel met alle kracht bestreden en aangetoond dat die men tot kiezers wilde maken niet op de hoogte waren van wat in het algemeen belang was.

noot 1 Met de vierde stand worden in de negentiende eeuw de (fabrieke)arbeiders en de armen aangeduid.

bron 10

In het Duitse socialistische tijdschrift *Der Wahre Jacob* van 22 juni 1909 wordt deze prent afgedrukt:

Vertaling van het onderschrift:
Met slagschepen-koorts

Toelichting:
Op het voertuig links staat: "Engeland".
Op het voertuig rechts staat: "Duitsland"

bron 11

Een foto van de prijsuitreiking voor verspringen tijdens de Olympische Spelen in Berlijn, 1936:

Toelichting:

Links op het podium staat Naoto Tajima, Japan, bronzen medaille, rechts staat Luz Long, Duitsland, zilveren medaille, in het midden staat Jesse Owens, Verenigde Staten, gouden medaille.

Links van Tajima staat Theodor Lewald, voorzitter van het Duits Olympisch Comité, die, net als de andere Duitsers op de foto, de Hitlergroet brengt.

bron 12

In 1942 wordt de Nederlandsche Oost Compagnie (NOC) opgericht onder leiding van Meinoud Rost van Tonningen. In hetzelfde jaar verspreidt de NOC de brochure *Het Oosten roept!*:

Er is werk, oneindig veel werk daar in het Oosten, waar eens Europa's korenschuur lag (...). Daar, in Litouwen, achter Polen in Wit-Roethenië (Wit-Rusland), in de Oekraïne, ergens in dit wijde land, werken reeds duizenden en tienduizenden werkers in landbouw- of industriebedrijf. Voegt U bij hen. (...)

De vroegere Russische gebieden zijn van een geweldige omvang. Zij zijn niet alleen uitermate vruchtbaar, doch bevatten bovendien talrijke bodemschatten (steenkool, ijzer, mangaan, enz., enz.). De Sovjet-Unie heeft deze gebieden nooit behoorlijk ontwikkeld, zij heeft een oppervlakkige roofofbouw gepleegd aan de economische mogelijkheden, om slechts snel de benodigde krachten uit de bodem te halen, teneinde het leger tot een alles vernielend instrument voor de aanval op Europa te maken. Zij heeft daartoe de bevolking laten omkomen van honger op de rijkste grond ter wereld. En zij heeft zich aldus deze grond niet waardig getoond. (...)

Het Duitse volk en de Duitse weermacht, hun verbonden en de vrijwilligerslegioenen (waaronder ook duizenden Nederlanders!), hebben met ontzaglijke offers aan bloed en goed deze gronden vrij gemaakt voor allen – uw bijdrage zal de inzet zijn van uw arbeidskracht.

Dat is trouwens niet voor het eerst in de geschiedenis. Op vele plaatsen in deze Oostelijke gebieden kan men nog afstammelingen van Nederlanders ontmoeten, die tezamen met anderen van Germaanse bloede, in vroeger eeuwen uittrokken om dit land te ontginnen. Maar zij waren niet groot in aantal en werden niet gesteund door het moederland, al wisten zij zich moeizaam te handhaven. Thans is dit anders; nog nimmer in de geschiedenis is een systematische ontginning van een zó groot gebied op zó grootscheepse wijze opgezet. (...)

Dus Nederlandse werkers, slaat de handen ineen en voegt U bij ons.
HET OOSTEN ROEPT!

bron 13

Op 4 mei 1968 wordt Alexander Dubček, de leider van de communistische partij van Tsjechoslowakije, door de partijleiding van de Sovjet-Unie naar Moskou geroepen voor overleg. De Nederlandse tekenaar Eppo Doeve maakt hierover deze prent:

Toelichting:

Op de trui van de man links staat CCCP (de afkorting voor Sovjet-Unie) en Brezjnev (Leonid Brezjnev is in 1968 de partijleider van de Sovjet-Unie).

Op de trui van de man rechts staat CSSR (de afkorting voor Tsjechoslowakije) en Dubček.

Beide mannen zijn gekleed als ijshockeyspeler; in de Sovjet-Unie en in Tsjechoslowakije is ijshockey een populaire sport.

bron 14

In 1978 en 1979 onderhandelen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie over Salt II, een vervolg op het Salt I-verdrag. In november 1978 maakt Horst Haitzinger deze prent over de onderhandelingen:

Toelichting:

Op de staart van de draak staat: "SALT II", op het afgesneden stuk staart staat: "SALT I".

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.